

МІСЦЕ МАГІСТРАТУРИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ЗАХІДНИХ КРАЇНАХ

У статті розглядаються проблеми підготовки педагога вищої школи і основні її етапи. Приступаючи до введення багаторівневої системи вищої освіти в Україні, важливо розуміти, що вона собою представляє і як побудована в країнах, для яких є традиційною.

Ключові слова: реформа освіти, спеціалізація, бакалавр, магістр, доктор.

The problems of teacher of higher school and its basic stages are examined in the article. At introduction of a multilevel system of higher education in Ukraine, it is important to understand what it is and its organization in the countries for which it is traditional.

Key words: education reform, specialization, Bachelor, Master, Doctor.

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, включаючи вищу освіту. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, наполегливо працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Необхідність удосконалення і оновлення змісту вищої освіти стало однією з основних причин упровадження в Україні ступеневої вищої освіти і педагогічної зокрема. Після приєднання системи вищої освіти до Болонської декларації ступенева вища освіта отримує все більше розповсюдження. На сучасному етапі це підкріплено відповідною законодавчою базою: введено положення про ступеневу освіту, створено нормативну базу бакалавріату, затверджено державні вимоги до змісту і рівня підготовки випускників по різним спеціальностям тощо. Для кваліфікацій "бакалавр", "спеціаліст" та "магістр" у вітчизняній науці висвітлені основні змістові, організаційні, методичні та юридичні питання, проте багато проблем залишаються невирішеними. Наприклад, підготовка педагогів – викладачів вищої школи – здійснюється через магістратуру [6; с. 118-126].

Як зазначено в *Наказі МОН № 988 від 31.12.04 року Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір*, метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Основними завданнями розвитку педагогічної освіти є:

- забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки;
- приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників до вимог інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються у соціально-економічній, духовній та гуманітарній сфері, у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах;
- модернізація освітньої діяльності вищих педагогічних навчальних та наукових закладів, які здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних педагогічних та новітніх мультимедійних навчальних технологій, а також створення нового покоління дидактичних засобів;
- запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра;
- вдосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки вчителя на основі договорів;
- удосконалення мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти з метою створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників [5].

В контексті введення багаторівневої системи вищої освіти, важливо розуміти, що ж вона собою представляє і як побудована в країнах, для яких являється традиційною. Випускники вузів отримують ступені "бакалавр" і "магістр". Для початку розберемось з цими поняттями.

Бакалавр – це перша академічна ступінь, чи кваліфікація, яку отримує студент після засвоєння базової програми навчання.

Слово "магістр" – латинського походження і тому має давнє коріння. Воно означає "наставник", "вчитель", "керівник". У більш пізній час "магістр" – це нижчий порівняно з докторським вчений ступінь на філософських факультетах західноєвропейських університетів. У сучасній англо-американській системі вищої освіти ступінь магістра займає проміжне положення між бакалавром і доктором наук [4; с. 3-4].

Євросоюз, проводячи освітню реформу, прагне віднайти максимальну кількість "точок дотику" зі школою США, орієнтуючись при цьому на забезпечення своєї конкурентоспроможності у сфері вищої освіти. Американська система вищої освіти є тріступеневою. Перший ступінь завершується отриманням ступеню бакалавра, друга – магістра (майстра) і третя – докторського ступеня (PhD – "пі-ейч-ді").

У Великобританії існує кілька типів ступеня бакалавра, назва яких залежить від спеціалізації. Чотири основних ступені – це бакалавр в області мистецтв BA (Bachelor of Arts), бакалавр у галузі наук BSC (Bachelor of Science), бакалавр у інженерській області BENG (Bachelor of Engineering), бакалавр в юридичній області LLB (Bachelor of Law). Ступінь бакалавра присуджується після 3-4 років навчання за спеціалізованими програмами на денному відділенні університету або коледжу (якщо для отримання ступеня потрібно ще й виробнича практика, то загальний термін навчання більше) [3; с. 51-57].

Після завершення навчання першого рівня студент може продовжити освіту для отримання вищої кваліфікації (*postgraduate degree*), яка часто називається "магістр". Найпоширеніші варіанти: магістр мистецтв (*MA – Master of Arts*), наук (*Msc – Master of Science*), бізнесу та управління (*MBA – Master of Business Administration*), права (*LLM – Master of Law*). Отримання цього диплома відкриває шлях до студій докторського рівня з присвоєнням звання "доктор філософії" (*PhD – D. Phil – Doctor of Philosophy*), рідше – "магістр філософії". Інколи і лише за умови виконання належних самостійних досліджень докторське звання отримується відразу після бакалаврського. Деякі університети присвоюють кваліфікацію "бакалавр" після програми другою рівня (*B. of Philosophy* чи *B. of Literature*) [2; с. 43-47].

Аспірантський рівень освіти в США і Великобританії починається після отримання ступеня бакалавра і веде до отримання ступеня магістра і доктора. На відміну від ступеня бакалавра ступінь магістра орієнтується на спеціалізовану діяльність (управління бізнесом, техніка, педагогіка та ін.). Особи, що вже мають ступінь бакалавра, повинні пройти навчання ще протягом 1-2 років, вивчити певну кількість курсів, в основному в рамках своєї спеціалізації, написати і захистити "тези" – аналітичну доповідь або звіт здобувача магістерського ступеня про його наукової роботи з обраної теми.

В Англії є дві групи навчальних програм, що дозволяють отримати ступінь магістра (Master Degree):

- 1) програми, орієнтовані на подальшу дослідницьку діяльність;
- 2) програми, орієнтовані на підвищення професійних рівня за однією зі спеціалізацій.

Навчальні магістерські програми організовані наступним чином. Після 8-9 місяців лекцій і семінарів здаються іспити, а потім студенти протягом 3-4 місяців роблять дипломний проект. За результатами іспитів і захисту дипломної роботи присвоюється ступінь магістра. Володаря ступеня магістра-дослідника називають ще магістром філософії M. Phil (Master of Philosophy). Щоб отримати цей ступінь, потрібно протягом 2-х років вести під керівництвом старшого професорсько-викладацького складу самостійну науково-дослідну роботу. Після присвоєння ступеня магістра студенти, як правило, не закінчують на цьому освіту, а продовжують свою дослідницьку роботу з метою отримання ступеня доктора.

Вищим етапом підготовки висококваліфікованих фахівців є навчання в аспірантурі протягом 3-х років за програмою доктора. Такі програми орієнтовані на чітко спеціалізоване навчання і самостійне наукове дослідження [3; с. 51-57].

Система вищої освіти Іспанії відзначається винятковою однорідністю, адже аж 98% студентів навчаються в університетах. Університети мають досить складну структуру і пропонують курси, програми та кваліфікації різного рівня. Трирічне навчання в університетських школах надає кваліфікацію інженера-техніка з правом продовження навчання у другому циклі цих же університетів чи переходу на ринок праці. П'ятирічне навчання на факультетах університетів чи в їхніх вищих школах (і в частині інститутів) увінчується дипломом *Licenciado*, що надає право на післядипломне навчання.

Варто виділити введення магістерської програми з присвоєнням звання *Magister Universitario* обсягом 600 годин і тривалістю 1-2 роки, завданням якої є значне підвищення фахових умінь випускника, збагачення його навичками наукового аналізу та дослідження. Інший новий варіант післядипломних студій приводить до диплома спеціаліста (*Especialista*).

Закінчення двох перших циклів університетів та отримання *Licenciado* надає право продовжувати навчання для отримання диплома доктора. Воно триває два-три роки під наглядом наукового керівника, супроводжується самостійними пошуками, написанням і захистом дисертації [2; с. 48-51].

Італійські університети, приймаючи учнів 13-річної середньої школи, присуджують лише чотири види дипломів:

1. *Diploma universitario* – визнання коротких циклів стандартною тривалістю 2-3 роки в університетах і т. зв. *Scuole dirette a fini specialy* які мають бути перетворені у майбутньому на повні "дипломні" курси.

2. *Diploma di laurea* – повний диплом після 4-6 років загальних культурних і наукових студій, який дає право на титул "*dottore*". Представники регульованих професій (лікарі, архітектори та ін.) для початку фахової діяльності мають скласти державний професійний екзаме́н.

Diploma di specializzazione – професійна кваліфікація спеціаліста після додаткових 1-2 років навчання за програмами які визначають самі університети (підготовка вчителів ліцеїв тощо).

Dottorato di ricerca (Ph.D.) — введене з 1980 р. звання доктора з наукових досліджень, які здійснюються під наглядом і за рішенням *Collegio dei docenti* з даної дисципліни. Студії тривалістю 3-5 років дають аспіранту змогу виконати самостійні пошуки з оригінальними результатами [2; с. 51-55].

У вищих навчальних закладах Польщі, як і в інших європейських країнах, існує гнучка система вищої освіти. Це означає, що студент може отримати диплом бакалавра з певної спеціальності, а диплом магістра – зовсім з іншої спеціальності. Бакалавр і магістр вважаються двома різними рівнями освіти на відміну від твердження, прийнятого в країнах пострадянського простору, де магістратура вважається продовженням рівня "бакалавр".

На практиці це виглядає так, що студент, отримавши диплом бакалавра з міжнародних відносин, може продовжити навчання у магістратурі того ж навчального закладу (або іншого), наприклад на факультеті управління.

Вступ у магістратуру відбувається на підставі диплому бакалавра (або спеціаліста), виданого українським вищим навчальним закладом. Навчання в магістратурі триває 1,5 або 2 роки. Випускник отримує диплом магістра, де вказується факультет та спеціальність, а також додаток до диплому, здебільшого англійською мовою.

На відміну від українських, дипломи польських ВНЗ визнаються в Європейському Союзі та у більшості країн світу. Особа з дипломом магістра може продовжити навчання в аспірантурі – III рівень вищої освіти, або розпочати професійну діяльність. Диплом магістра, на відміну від диплому бакалавра, дає більші можливості для професійної діяльності та кар'єрного росту [7].

У Німеччині випускникам вищих навчальних закладів після складання державного іспиту присвоюють титул дипломованого спеціаліста, а в університетах – магістра, що дають право на державну службу, відповідну фахову діяльність, аспірантуру. Магістратура зорієнтована на викладацьку роботу. Вищою кваліфікацією в Німеччині є титул доктора. Це вимагає 3-5 років наукових досліджень, здачі державного екзаме́ну і захисту дисертації [2; с. 55-59].

Французькі університети навчають за трьома циклами (2+2+1). Перший передбачає два роки викладання загальних основ і базових дисциплін обраного профілю й завершується отриманням диплома про загальну університетську освіту.

Другий цикл триває два чи три роки й сам поділяється на дві частини, перша з яких надає лісанс (Licence), друга — метріз (maîtrise). Навчання на другому циклі поглиблене і спеціалізоване. Дипломи мають академічний і професійний компоненти. Така чіткість порушується нововведеними професіоналізованими університетськими інститутами (IUPs), які набирають студентів після першого курсу, досить інтенсивно вчать три роки і після кожного з них послідовно видають тим, хто успішно навчався, посвідчення: DEUG, лісанс, а в кінці – метріз. З власників останніх комісія уважно добирає кращих для присвоєння звання "головного інженера" (чи магістра-інженера – Ingénieur-Maitre).

Третій цикл у першому варіанті за рік вузькофахового навчання надає диплом з вищої спеціалізованої освіти (DESS), у другому — за 1-2 роки ширшого навчання готує до наукової роботи, присуджує диплом поглибленого навчання (DEA) і видає перепустку на докторські студії та захист дисертації [2; с. 68-73].

Болонський процес – це процес розпізнавання однієї освітньої системи іншою на Європейському просторі. Якщо майбутнє України пов'язане з Європою, то не можна надалі стверджувати, що Болонський процес має для нас лише просвітнє та пізнавальне значення. Надання високої оцінки національній системі освіти не має заспокоювати нас і стримувати глибинне її реформування.

Нині можна з жалем констатувати, що незважаючи на природні досягнення освіти, які забезпечує нова соціополітична система, в масовому вимірі освіта стала менш якісною, а переважна більшість випускників вищих навчальних закладів (особливо нових) не конкурентоспроможна на Європейському ринку праці. Це зобов'язує менше говорити про власні досягнення, а все більше аналізувати світові та європейські тенденції реформування освіти і відповідно до цього напружено і послідовно вдосконалювати нашу професійну сферу діяльності.

Водночас участь системи вищої освіти України в Болонських перетвореннях має бути спрямована лише на її розвиток і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження національних стандартів її якості. Орієнтація на Болонський процес не має призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Навпаки, її стан треба глибоко осмислити, порівнявши з європейськими критеріями і стандартами та визначити можливості її вдосконалення на новому етапі. При цьому еволюцію

системи освіти не слід відокремлювати від інших сфер суспільства. Вона має розвиватися в гармонічному взаємозв'язку з суспільством в цілому, беручи на себе роль його провідника [1].

Введення багаторівневої системи вищої освіти в Україні, яка кардинально відрізняється від існуючої, загрожує серйозною небезпекою. Багато чого доведеться змінювати, а при цьому існує небезпека втратити всі здобутки Української вищої освіти. Бездумна реалізація прийнятого закону шляхом перенесення європейських і американських стандартів освіти на український ґрунт може мати руйнівні наслідки для системи освіти країни.

Використані джерела

1. Болонський процес [Електронний ресурс] – <http://www.info-works.com.ua/files/d66df7f13d9d9b4914ee2e4b3ce43772.zip>
2. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болубаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабін. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384с.
3. Дружилов С.А. Двухуровневая система высшего образования: западные традиции и российская реальность [Текст] / С.А. Дружилов // Педагогика. – 2010. – №6. – С. 51-58
4. Кузин Ф. А. Магистерская диссертация. Методика написания, правила оформления и порядок защиты. Практическое пособие для студентов-магистрантов. – М.: „ОСЬ-89“, 1998. — 304 с. – Режим доступу: <http://www.cs.karelia.ru/studies/docs/masters/masters.doc>
5. *Наказ МОН № 988 від 31.12.04 року Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір.*
6. Осадчий В.В. Місце магістратури у системі підготовки педагога вищої школи // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 124. - Черкаси: ЧНУ, 2008. - С. 118-126.
7. Центр європейської освіти. Навчання в Польщі. Бакалавр. Інженер. Магістр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.osvita.eu/ua/catalog/service/education-in-poland/bachelor-master-engineer/>

Стаття рекомендована кафедрою загальнотехнічних дисциплін та креслення
Чернігівського національного педагогічного університету.

Надійшла до редакції 27.04.2011